

*Ігнат'єв П.М.**

ІНДІЙСЬКО-ПАКИСТАНСЬКЕ СУПЕРНИЦТВО ЗА ВПЛИВ У АФГАНІСТАНІ

Між Пакистаном і Афганістаном існує нерозв'язана прикордонна проблема, пов'язана з лінією Дюранда протяжністю 2640 км. Кордон колоніальних часів відокремив пуштунські племена в Белуджістані та Хейберській стороні землі пуштунів від їх родичів у південно-східному Афганістані. Загальна чисельність представників цього народу у Пакистані налічує 25,6 млн. чоловік, більшість з яких займається торгівлею, працевлаштована в сфері дрібних послуг чи у збройних силах. Із середовища пуштунів походили три президенти країни – Гулам Ісхак Хан, Ага Яхья Хан і Мухаммед Аюб Хан. Лінія Дюранда також позбавила Афганістан стратегічної глибини території, адже міста Кабул, Кандагар і Джелалабад опинилися у безпосередній близькості від пакистанського кордону [1].

Офіційний Делі зацікавлений у тому, щоб посилити свій регіональний вплив на противагу Ісламабаду. Послугуючись безпековою парасолькою НАТО й поразкою руху «Талібан», спонсором якого тривалий час виступала Міжвідомча служба розвідки Пакистану, Індія почала активно освоювати Афганістан. У грудні 2001 р. було відкрито її дипломатичне представництво у Кабулі та консульства у Гераті, Мазарі-Шаріфі, Джелалабаді й Кандагарі, які мали надавати сприяння індійським громадянам, що їхали на гуманітарні місії до Афганістану. Згодом до країни було спрямовано 4 тис. добровольців, серед яких переважали представники таких професій, як інженери, лікарі, будівельники та вчителі. При цьому охороняли їх суто символічні контингенти індійсько-тібетських гірських стрільців, щоб не викликати роздратування афганців, стомлених іноземною військовою присутністю. З 2001 і по 2011 р. офіційний Делі виділив Афганістану 2 млрд. доларів, перетворившись завдяки цьому на провідного регіонального донора країни [2].

Наголос робився на проектах за участі індійських підприємств, що були добре помітними населенню і не потребували значного фінансування. Зокрема, кошти були використані для будівництва стратегічної дороги у прикордонних із Іраном районах, яка мала поєднати Афганістан із іранським портом Чабегар; прокладання каналізацій та водопроводів; електрифікації північних і західних територій за рахунок введення у дію мережі електропередач між Кабулом й Узбекистаном; постачання муніципальним службам і перевізникам автобусів, вантажівок, джипів, машин швидкої допомоги корпорацій «Тата» й «Махіндра моторс». У 2005 р. індійські інженери й будівельники почали реконструкцію парламентської будівлі у Кабулі, а також урочисто відкрили середню школу Хабібію – найстаріший у країні навчальний заклад, що недавно відсвяткував 107-й рік свого існування [3]. На афганський інформаційний простір потрапили індійські кіносеріали й англійські стрічки Боллівуду. Афганці щорічно отримують 2 тис. стипендій для навчання в індійських університетах (500 стипендій передбачено надавати бажаючим вивчитися на

* доктор політичних наук, доцент кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

державних чиновників), а у школах по всій країні дітям на обід пропонують продукти, які постачаються з Індії в рамках гуманітарної допомоги. У великих містах Афганістану працюють шпиталі з індійськими лікарями, де безкоштовно обслуговують місцеве населення, а заможні афганці вже тривалий час покращують здоров'я на індійській території.

В 2005 р. Індія домоглася вступу Афганістану до Південноазійської асоціації регіонального співробітництва, щоб сприяти його приєднанню до регіональної угоди про вільну торгівлю, підписаної у межах організації роком раніше. 4 жовтня 2011 р. країни уклали договір про стратегічне партнерство, завдяки якому домовилися: ввести у дію механізм політичних консультацій і проводити щорічні саміти; розробляти спільні ініціативи стосовно регіонального та міжнародного життя; захищати інвестиції, перетворити Афганістан на регіональний транспортний осередок; збільшити кількість афганських студентів у індійських вищих навчальних закладах; сприяти культурним і туристичним обмінам. Одне з положень договору дозволяло індійським інструкторам навчати рекрутів у афганській поліції та армії. Щоб заспокоїти офіційний Ісламабад, Хамід Карзай назвав Пакистан «братом-близнюком», а Індію – «великим другом», однак це не справило належного враження на пакистанських політиків [4].

На тлі ефективного використання індійської «м'якої сили» відносини Пакистану з Афганістаном виглядали доволі невиразно і супроводжувалися гучними політичними скандалами. Зокрема, афганський президент неодноразово звинувачував офіційний Ісламабад у небажанні боротися з транскордонним тероризмом і видавати талібів, що переховувалися у його племенних землях. У 2005 р. Афганістан відновив святкування дня Пуштуністану, а ще через рік Хамід Карзай назвав лінію Дюранда кордоном ненависті, який розділив братній народ. У 2006 р. він висловив протест із приводу того, що пакистанські балістичні ракети «Гаурі» та «Абдалі» були названі іменами легендарних афганських полководців і попросив терміново їх перейменувати. У цьому контексті політик підкреслив: Шахабуддін Гаурі й Ахмад Шах Абдалі розвивали мистецтво та культуру в Південній Азії, тому їх імена не можуть асоціюватися зі зброями вбивства. У свою чергу, пакистанське МЗС заявило, що зазначені монархи є частиною спільної історії, тому Пакистан має повне право називати на честь них свою зброю [5]. Режим Первеза Мушаррафа до кінця 2008 р. також робив спроби завадити успішній реалізації індійських будівельних проектів у афганських містах, забороняючи транзит капітального обладнання і будматеріалів через пакистанську територію й обмежуючи повітряне сполучення між Індією та Афганістаном.

Таліби переконані – проекти індійської технічної й гуманітарної допомоги посилюють популярність режиму Хаміда Карзая серед афганців, тому робітників із Індії необхідно змусити якомога скоріше залишити країну, показово вбивши частину з них. Як наслідок, на індійських громадян в Афганістані відбуваються періодичні замаху і за декілька останніх років серед них вже загинуло 20 чоловік. Кульмінацією силових спроб витіснити Індію з регіону став теракт проти її дипломатичного представництва у Кабулі 7 липня 2008 р. Тоді смертник на машині, начиненій 100 кг вибухівки, підірвав себе біля приміщення амбасад, у результаті чого 41 людина була вбита, а ще 150 отримало поранення [6]. У свою чергу, Хамід Карзай і Манмохан Сінгх звинувачують у терактах талібів, які переховуються на території Пакистану, а державний секретар США Гіллари Клінтон нещодавно навіть закликала офіційний Ісламабад «не тримати на своєму подвір'ї змії у надії, що вони кусатимуть лише сусідів». В 2011 р. американські генерали офіційно заявили, що 80 відсотків фугасів на афганських дорогах виготовляються з пакистанських добрив [7].

Тільки коли стало відомо про намір країн НАТО вивести війська з території Афганістану в 2014 р. (спецназ кількох країн може залишитися тут на невизначений термін), режим Алі Зардарі вирішив зробити кроки назустріч Афганістану, оскільки з'явилася слушна нагода посилити свій вплив на сусідню країну. В 2010 р. сторони уклали транзитну угоду, яка дозволяла вантажівкам із Афганістану використовувати прикордонний перехід Вага у Пенджабі для постачання товарів до Індії (але індійські перевізники не могли транспортувати свою продукцію через Пакистан), а також їздити до КНР через Каракорумське шосе. У вигляді зворотної поступки офіційний Кабул пообіцяв надати пакистанським вантажівкам право проїзду до країн Центральної Азії [8].

Офіційний Кабул переконаний, що пакистанський режим має значний вплив на афганський рух опору, тому у квітні 2011 р. обидві країни заявили про створення спільної комісії Гілані-Карзай, представники якої мали проводити мирні переговори з поміркованими талібами. Однак ця ініціатива не мала позитивних наслідків, адже 20 вересня 2011 р. самогубцею-смертником був убитий колишній афганський президент Бурнауддін Раббані, який проводив переговори від імені влади з поміркованими талібами у своєму приватному будинку. Хоча Алі Зардарі й погодився на спільне розслідування цього теракту, відносини сторін погіршилися, адже вбивця Раббані приїхав із Пакистану. Загалом у афганських правлячих колах сформувалося переконання, що сусідня країна не має наміру боротися з членами руху «Талібан» на своїй території, а поміркованих талібів взагалі немає [2].

Отже, в умовах збереження високих темпів економічного зростання в Індії, офіційний Кабул зацікавлений у пожеввленні стосунків із нею на противагу нестабільному Пакистану. Можливість виведення військ НАТО в 2014 р. підштовхує сторони до співпраці у військово-технічній галузі, яка у майбутньому дасть можливість заповнити безпековий вакуум у Афганістані. Крім того, для індійської політичної еліти є неприпустимим повернення до влади у цій країні радикального руху «Талібан», з яким не вдасться налагодити відносини через значні релігійні відмінності та його прихильність до Ісламабаду.

Використана література

1. Jayshree Bajoria. India – Afghanistan relations//Council on foreign relations publication. – 2008. – October 23;
2. Afghanistan Favors India and Denigrates Pakistan//New York times. – 2011. – October 4;
3. Parliament will be heart of democracy//Rediff news. – Режим доступу до сайту: <http://in.rediff.com/news/2005/aug/29afghan1.htm>;
4. Making sense of the latest India-Afghanistan-Pakistan drama//Frontline. – 2011. – October 7;
5. Pakistan will not rename missiles//BBC news site. – 2006. – February 23. – Режим доступу до сайту: http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/4740570.stm;
6. 41 killed in bombing of Indian embassy at Kabul//The New York Sun. – 2008. – July 7;
7. IED attacks increase beyond Afghanistan, Iraq//Army times. – 2011. – October 19;
8. Pakistan-Afghanistan relations: a Pakistani narrative//Pakistan Institute of legislative development and transparency. – 2011. – March. – 18 p.; Pakistan, Afghanistan reach transit trade agreement//People's Daily. – 2010. – July 19.